

Josep Moran

Membre de la Secció Filològica de l'IEC i director de l'Oficina d'Onomàstica

Joan Anton Rabella

Tècnic de l'Oficina d'Onomàstica

Introducció

La planificació de l'ensenyament universitari recent en el camp de la lingüística ha estat dominada per models i escoles, ja sigui de tipus teòric o bé pragmàtic, que no han tingut en compte l'onomàstica, malgrat la importància social de l'ús dels noms propis. Així, els programes de lingüística aplicada no solen incloure (amb algunes excepcions) els aspectes d'utilització pràctica de l'onomàstica. Només en el camp de la lingüística diacrònica són tinguts en compte els noms propis pel seu valor històric i etimològic. Volem constatar, doncs, d'antuvi, aquest dèficit en l'ensenyament universitari, que afecta sens dubte l'exercici de la professió, cosa que podem comprovar en les feines per a la realització del *Nomenclàtor oficial de la toponímia major de Catalunya*.

Antroponímia (prenoms i cognoms)

Recordem que l'antroponímia oficial té com a instrument legal de base el Registre Civil, el qual fou creat el 1870, en temps del general Prim, en un període, però, en què el «liberalisme» espanyol bandejà absolutament l'ús oficial de la llengua catalana, de manera que la creació d'aquest registre comportà la castellanització total dels prenoms o noms de fonts, que tradicionalment s'havien escrit en català en els registres parroquials. Pel que fa als cognoms, foren enregistrats en un període anterior a l'establiment de la normativa lingüística moderna i en molts casos amb una voluntat clara d'assimilar-los a la grafia castellana, i sense gaires possibilitats de correccions ulteriors.

Aquesta normativa oficial s'ha mantingut ben rígida pràcticament fins a un període ben recent.

Pel que fa als prenoms, l'obligació d'enregistrar-los únicament en llengua castellana i la vinculació d'aquests noms amb l'imposat en el baptisme foren vigents fins al 1976, i més expressament fins a l'aplicació de la Llei estatal 17/1977, del 4 de gener. L'article 54 d'aquesta llei

establia que «quan es tracti d'espanyols, els noms s'hauran de consignar en alguna de les llengües espanyoles», sense altres limitacions que «els noms extravagants, impropis de persones, irreverents o subversius, així com la conversió en nom dels cognoms o pseudònims». Així doncs, es va suprimir la referència al nom imposat en el baptisme i es va ampliar a qualsevol de les llengües espanyoles la, fins llavors, utilització obligatòria de la llengua castellana, de manera que la llibertat en la imposició de noms no havia de tenir, en principi, altres límits que els exigits pel respecte a la dignitat de la pròpia persona. A més, la mateixa llei preveia que a petició de l'interessat o del seu representant legal, l'encarregat del Registre substituïria el nom propi imposat amb anterioritat a la vigència d'aquesta llei pel seu equivalent onomàstic en qualsevol de les llengües espanyoles.

Per a fer aquestes substitucions, els encarregats dels registres podien disposar de santorals, obres enciclopèdiques i altres llistes de noms coneguts, entre les quals volem destacar el *Catàleg de noms propis de persona*, realitzat per Joan Miralles i Monserrat i per Antoni Lluïl Martí i publicat per la Universitat de les Illes Balears el 1989.

En cas de dubte, els interessats o els mateixos encarregats dels registres, abans de la inscripció del nom, solien demanar (com ara) un certificat tècnic de caràcter lingüístic a alguna autoritat reconeguda, com l'IEC, les universitats o la Direcció General de Política Lingüística a partir de la seva creació. La casuística en aquest sentit era i és molt àmplia, però sobretot venia per les limitacions legals que establia la llei en defensa de la dignitat de la pròpia persona. Entre aquestes limitacions se solien incloure els anomenats *hipocorístics*, és a dir, derivats amb connotacions familiars o afectives, com *Pepet* per *Josep*, que es consideraven poc adequats per a un registre formal. A vegades, però, aquests derivats ja han perdut les connotacions originals fins a esdevenir noms independents, com *Laia* per *Eulàlia*, i, per tant, no susceptibles de cap restricció d'ús. A més, formes com *Quim* per *Joaquim* són utilitzades correntment d'acord amb la nova sensibilitat social. Cal dir que posteriorment la legislació i la pràctica registral han estat més permissives en aquest sentit, i ja no s'obliga a la substitució de noms estrangers pels seus equivalents en les llengües hispàniques.

Respecte dels cognoms, aquests romanien tal com van ésser enregistrats al segle passat, incloent-hi formes estafetes (com *Valdepérez* per *Valldeperes*), inapropiades (com *Roselló* per *Roselló*, *Suñé* per *Sunyer*) o simplement arcaïques (com *Bosch* per *Bosc* o *Caldés* per *Calders*), que es transmetien familiarment sense que els interessats poguessin intervenir-hi, puix que la normativa i la praxi en aquest sentit eren molt rígides. Així, es donava la paradoxa que qualsevol ciutadà podia tenir enregistrat el seu prenom d'acord amb la normativa vigent de les llengües espanyoles, però havia de mantenir la forma del seu cognom encara que presentés una grafia no normativa.

Recentment, la Llei 1/1998, del 7 de gener, de política lingüística ha modificat la legislació en aquest sentit, de manera que els ciutadans que tinguin algun cognom d'origen català que presenti una forma inadequada segons la normativa lingüística vigent, poden demanar la substitució d'aquesta forma per la correcta, amb la mateixa facilitat administrativa amb què es pot cor-

regir un nom de fonts. En el cas dels cognoms, és preceptiva, almenys a la pràctica, la presentació d'un certificat de tipus lingüístic que acrediti la forma lingüísticament correcta del cognom. Aquests certificats són expedits de franc per la Direcció General de Política Lingüística (DGPL) i per l'Oficina d'Onomàstica de l'IEC.

La dificultat es presenta a vegades per a destriar quins són els cognoms lingüísticament catalans i quins no ho són. En aquest cas, es consideren com a obres de referència, fins i tot per a la grafia, el *Diccionari català-valencià-balear* i *Els llinatges catalans*, de Francesc de B. Moll.

En el cas que un cognom es consideri lingüísticament català, a vegades es presenten dubtes respecte de la grafia més adequada en el cas de neutralitzacions fonètiques. En aquest casos, en primer lloc s'ha de tenir en compte, sobretot, que la grafia proposada respecti la pronúncia genuïna; també pot ésser útil la consulta dels repertoris antics publicats, com el *Repertori d'antropònims catalans* (RAC), I, de J. Bolòs i J. Moran; el *Corpus d'antropònims mallorquins del segle XIV*, de J. Miralles; el *Répertoire-atlas patronymique des Pyrénées-Orientales au XIXe siècle*, de J. Costa, o l'*Antroponímia valenciana del segle XIV*, d'A. Rubio Vela i M. Rodrigo Lizondo.

Per facilitar l'aplicació de l'esmentada Llei 1/1998, de política lingüística, es va publicar el Decret 208/1998, del 30 de juliol, que regula l'acreditació de la correcció lingüística dels noms i cognoms, i també la Instrucció de la Direcció General de Política Lingüística del 20 d'octubre de 1998, que, d'acord amb l'IEC i per tal de facilitar aquesta operació, estableix uns criteris bàsics de regularització, que inclouen una descripció dels casos més freqüents d'adaptacions gràfiques normativament correctes en català, com *Coromines* per *Corominas*, *Perpinyà* per *Perpiñá*, *Ferrer* per *Ferré* (o *Farré*) i *Rossinyol* per *Rosinyol*.

Aquesta mateixa instrucció també preveu l'emissió de notes informatives en el cas, menys freqüent, de traducció o adaptació a la grafia catalana moderna de cognoms tradicionals en altres llengües de l'Estat (com en el cas de *Gómez/Gomis*) o de cognoms estrangers a fi de tramitar el canvi de cognoms a l'empara del que preveuen els articles 205, 206 i 209 del Reglament del Registre Civil d'àmbit estatal.¹

Finalment, direm que la rectificació oficial d'una forma incorrecta lingüísticament és una potestat de l'interessat i s'ha de fer, doncs, a petició d'ell, dins la normativa legal, però és convenient d'estimular els ciutadans perquè iniciïn, sense prejudicis, les correccions oportunes dels seus cognoms, i els organismes públics que hi intervenen, perquè facilitin aquesta operació.

1. Per disposar d'una informació completa de les disposicions de caràcter legal, vegeu el web <http://www.gen-cat.es/justicia/llengua/norma.htm>.